

DOS METGES LLETRAFERITS DE LA «COLLA» DEL «COLON»:
L'historiador Josep M.ª Roca i el «mestre en gai saber» Josep Estadella Arnó. — Vida i obra» (*)

Dr. OCTAVIO SALTOR SOLER

(De la Real Academia de Buenas Letras. Barcelona)

Agraeixo a la Reial Acadèmia de Medicina l'honor que m'ofereix en aquesta ocasió tan propícia de presentar-los al Doctor Octavi Saltor, home admirable que durant tota la seva vida s'ha dedicat amb absoluta donació al prestigi de las lletres hispanes.

El Doctor Saltor nasqué a Barcelona el març del 1902.

Seguí els estudis de les carreres de Dret i de Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona.

Dins la gran personalitat del Doctor Saltor hem de considerar diverses facetes: Una com a historiador, una altra com a jurista i una altra com a literat.

Des del punt de vista de la Literatura hem de destacar el seu Professorat de Literatura Catalana de la Mancomunitat; les seves conferències, articles, ressenyes i assaigs sobre Maragall, en tots els seus aspectes.

Ha publicat diverses monografies sobre les idees literàries de la Renaixença, l'ancestralisme cristià en la poesia, el franciscalisme de Verdaguer, etc.

Ha professat en el Curs de Filologia Catalana de l'Ateneu Barcelonès sobre "Modalitats lingüístiques i literàries de Barcelona".

Ha format part d'innombrables jurats de poesia i de novella; àdhuc ha estat Secretari del Jurat dels Jocs Florals de Barcelona i arxiver del seu C. D.

Dins la seva actuació literària ha estat redactor i crític de "El Correo Catalán", "La Revista", "La Veu de Catalunya" i actualment collabora en "Destino"; també en "Ya" de Madrid, "Levante" de València, "Diario de Mallorca" i "Amitié Franco-Espanyola de París".

Com a jurista, cal fer observar que és Acadèmic de número i Secretari de

(*) Texto taquigráfico de la disertación hecha en la Sesión del día 27-X-70. — Presentación del Académico Numerario Dr. Joaquín Salarich.

l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona.

Es membre Numerari de la Societat Ibero Americana de Josefologia. Acadèmic de número del "Faro de San Cristóbal".

Més d'un centenar de llibres han estat prologats per ell i diversos opuscles sobre diverses matèries han estat publicats així com diversos treballs de tema jurídic sobre el "Dret públic en la vida i l'obra de don Antoni Maura". També sobre la propietat comercial, evolució social de l'advocacia, etc., i d'altres.

Es membre Numerari de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

Pels seus treballs i discursos, tant literaris, jurídics e històrics i pels mèrits contrets li han estat concedits diversos honors: Oficial d'Honor del Mèrit Na-

cional Francès; Cavaller de l'Ordre de la "Courtoisie" francesa; Soci i Mestre en Gai Saber de l'Acadèmia Provençal del Felibrige; Oficial de l'Ordre des Arts et Lettres de França; Medalla d'Argent al Mèrit Cultural de la Excma. Diputació Provincial de Barcelona.

A més de tot això, el Doctor Saltor té parentiu amb la Medecina, un entroncament com a nebot carnal del Doctor Gil Saltor Lavall, Catedràtic emèrit de la Facultat de Medicina de Barcelona i de l'Excm. Doctor Francesc Soler Garde, ambdós Numeraris d'aquesta Reial Acadèmia de Medicina.

Aquest ha estat precisament el motiu pel qual un descendent tan preclar de tan eminents metges, ocupés, avui, la tribuna d'aquesta Reial Acadèmia.

J. Salarich Torrents

* * *

Excellentíssims, il·lustríssims senyors, honorables representacions corporatives, vídua, fills i familiars del Dr. Josep Estadella Arnó, familiars del Dr. Josep M.ª Roca, senyors acadèmics, distingit auditori:¹

No és una cortesia formulària sinó un autèntic sentiment de gratitud el que m'imposa en primer lloc el re-graciar l'altíssima, inmerescuda i fins avui insospitada honor d'aquesta tribuna, a la presidència de la qual, figura l'honorable Dr. Agustí Pedro i Pons, amic meu meritíssim, devot com sóc i

com som tots els seus conciutadans de la seva elevada ciutadania, que irradia en la seva virtut una unció de magisteri eficient damunt de malalts, de companys, d'alumnes.

I aquestes paraules tan amables, també, del meu antic amic Dr. Joaquim Salarich Torrents, en qui traspua aquella dinastia mèdico-literària que ha donat lloc al seu cognom i que duu a aquesta Acadèmia el prestigi de l'Esbart de Vich, de la Font del Desmai i l'autenticitat d'una renaixença literària aparentment i geogràficament localista, però, en realitat, insuffladora de

1. Text taquígràfic directe de la disertació oral de l'acadèmic (R. A. de B. Ll., A. de J. i L. i A. del F. de St. C.) Octavi Saltor Soler, en la sessió científica pública del 27 d'octubre del 1970.

tot un moviment renaixentista que animà, fecundà i féu possible tot l'esclat d'aquella —com diria Verdaguer— “niuada de calàndries, poetes de ma terra”.²

Es per això que quan en una conversa directa amb el Dr. Salarich calgué fixar un tema per abocar-me a la vostra deferent curiositat amable i a la vostra cortesia generosa, em semblà que podria extreure d'entre el nombre considerable de metges lletraferits —un dels quals, inoblidable per a tots i ja honorat, alhora, pel Col·legi de Metges de Barcelona i per la Ciutat Comtal on ell tant temps visqué, Josep Roig i Raventós, ja va ésser també honorat per mi, públicament, en la monografia que vaig dedicar-li en la “Miscel·lània Barcelonensia”—³ extreure, dic, d'aquesta vasta antologia, dues figures il·lustres, alhora per llur excel·lència en les lletres i en la ciència mèdica: Les de Josep Maria Roca i de Josep Estadella Arnó, perquè ambdues reunien una raó de vinculació, circumstancial, però tanmateix cordialíssimament afectiva: la de què un i altre integraren —que jo recordi, allí únics en l'exercici de llur professió mèdica— aquella famosa, diriem en castellà “peña”, en català, uns quants dels amics que són aquí escoltant-me, presidits pel nostre eminent novel·lista que espiritualment està amb nosaltres, l'actual degà de les

lletres catalanes contemporànies, Joan Oller i Rabassa, nosaltres en diem “rall”, i que en aquella avinentesa i en aquelles anyades inoblidables, els seus instauradors i conreadors en digueren “colla”. La “colla del Colón”.

La “colla del Colón”, a la qual jo assistia d'una manera tímida com esqueia a la meua juvenesa inexperta i com escauria avui encara a la meua insuficiència doctrinal i erudita, acudia al capvespre a l'hotel Colón en torn d'una figura venerable, el record de la qual he tingut avinentesa de públicament enaltir en el meu discurs d'ingrés d'aquest any 1970 en la “Real Academia de Buenas Letras de Barcelona”,⁴ comentant la seva figura i l'epistolari, fins aleshores inèdit, entre ell i el nostre Joan Maragall. Parlo, com alguns de vosaltres haureu ja identificat, de la figura patrícia, preclara, benemèrita, senyera, de Francesc Matheu.

Francesc Matheu fou l'animador d'un nombre considerable d'institucions, vàries de les quals presidí amb el seu prestigi i la seva senyoria, amb la seva distinció i, sobre tot, amb la seva eficàcia. I presidí fins a la seva interrupció en 1936 —ell moria el desembre del 1938— el consell directiu dels Jocs Florals de Barcelona, dels quals jo tinc encara —no revocat— l'honor d'ésser-ne arxiver, succeint-hi

2. El disertant, a més, en la seva introducció regraciadora, esmentà també els membres numeraris de la R. A. de Medicina, familiars seus (patern i matern, respectivament), Drs. Gil Saltor Lavall i Francesc Soler i Garde (a. c. s.).

3. V. «Miscel·lània Barcinonensia», «revista de investigació y alta cultura» editada per la «Delegación de Servicios de Cultura del Excmo. Ayuntamiento de Barcelona», año VII, núm. XVIII, 1968, pp. 105-122. A l'apèndix va transcrit, entre altres articles necrològics (Rafael Tasis, Juan Ramon Masoliver i José Cruset), el que el propi allí articulista i ací conferenciant dedicà al Dr. Roig i Raventós al n.º 1517 (3 d'octubre del 1966) al setmanari «Destino».

4. V. també el text complet d'aquest discurs, reproduït a «Miscel·lània Barcinonensia» (any IX, núm. XXVI, 1970, pp. 7-46).

Acte inaugural del monument a Francesc Matheu el 10 de desembre del 1968. El Tinent d'Alcalde de Barcelona, Sr. Asmarats i Ruiz de Larramendi, en ús de la paraula.

al patrici, no menys venerable ni menys barbut que D. Francesc Matheu, Don Angel Guimerà.

A aquesta "peña" del Colon, a aquesta "colla", com ells en deien, hi acudien un nombre considerable de figures preclares, totes elles lligades per raons d'amistat, per coincidències literàries, per una comunió en els mateixos ideals, i a la vegada per una força aglutinant d'amistat que exclòia en llurs divergències ideològiques tota diferència que pogués, en aquest cas, distanciar aquella aproximació de sentiment i d'unitat en el servei d'una tradició i en la il·lusió d'un futur.

Els amics de la "peña" del Colon feien cada any una excursió, una visita

a algun dels elements que l'integraven o en coneixement d'algun paratge, algun dels assistents a la qual conegués més que uns altres i els en fés la presentació i l'itinerari. El resultat d'aquestes excursions, la concreció escrita d'aquestes rutes literàries, era un volum del qual bibliogràficament prenia cura —menys l'any que ell en fou homenatjat— Francesc Matheu, i que són un veritable model d'edicions privades. El nombre no passa mai de la cinquantena i llur troballa és avui físicament impossible si no és acudint a la biblioteca o a les biblioteques d'aquells que, supervivents o no, han pogut conservar aquestes edicions.

Perquè vegeu la categoria d'aquests

Josep M. Roca

PELAYO 58. PRAL

BARCELONA

A v' Antoni Bergós.
Lleyda

Molt estimat amic: He revisat
l'original del "Estudi general de Lleyda"
per a publicarlo en "Catalana" m'he
tristat que una quartella s'era
esgarriada. Per a redactar un
text de bell nou me s'indispensable
la copia dels acords presos referents
a l'estudi y la Montaña existents en
lo Arxiu Municipal Lleydatà Registre
n.º 398 folis 25 recte y 25 vuelto, 30 y
32 vuelto y 38 y 64, los quals podria
copiar-me lo Arxiu Municipal.
Ademés me caltra un elipè de

Agraïnt un prece

Si veus a pregar per mi
que Déu t'ho pagui, germà,
mes en una tomba sols hi ha
dequelles del cos roí.
La nova ànima fugí
per la Mort alliberada,
i va emprendre una volada
que no finirà mai més,
si vols adreçar-li un res
clava els ulls a l'estelada.

J. Estadella Arnó

dos metges lletraferits que freqüentaven la "colla" —Josep Maria Roca, habitualment, perquè vivia a Barcelona; Josep Estadella Arnó, eventualment, perquè solia residir a Lleida— i la categoria antològica dels membres que l'integraven, us llegiré només els noms que apareixen en el volum dedicat, en 1931, a Francesc Matheu: Ferran Agulló, Josep Alemany Borràs, Alexandre Bulart i Rialp, Joaquim Cabot i Rovira, "Victor Català", Jaume Collell, Alexandre Font, Enric de Fuentes, Mossèn Ramon Garriga, Joan Maria Guasch, Joaquim Guitert, Francesc Maria Masferrer, Mossèn Anton Navarro, Joan Oller i Rabassa (fill i successor de Narcís Oller), Rafael Puget, Joan Ruiz Porta, Joan Santamaría, Eduard Toda, Lluís Via, J. Via, Manuel Vilà, Amadeu Vives. En l'any 1925, que Josep Maria Roca també participà en aquests volums i per consegüent es fa solidari d'aquestes evocacions antològiques dels homenatjats —en 1925 ho fou Mossèn Garriga, i hi eren també, vivents encara, Magí Morera i Galícia, lleidatà com l'Estadella, i el propi Francesc Matheu—; l'any 1926, que el volum i l'excursió foren dedicades a Eduard Toda que els mostrà la seva senyorívola mansió d'Escornalbou, hi figura, també, Josep Maria Roca. En

1927, dedicat a Manuel Vilà hi són també tots els que aleshores n'eren supervivents: Folguera i Duran, Vicenç Maria de Moragues, Concepció Patxot, Ferran Valls i Taberner, Josep Rodergas Caumell, Pere Vayreda i Olivés, etc., etc.⁵

Es per dir que en aquesta "colla" del Colon hi havia els representants de tot un sector de les lletres catalanes que havien combregat en la consciència unitària del renaixement literari de Catalunya, malgrat que divergissin —d'una manera fonamental, alguns— en el que podríem dir-ne assimilació ortogràfica de la renovació lingüística, filològica, lexicogràfica i sintàctica iniciada i instaurada per Pompeu Fabra a través de la secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, l'actual president del qual, el Dr. Pere Domingo, té l'honor, ell —i teniu vosaltres el de compartir-lo—, d'exercir-ne la presidència.

A través d'aquesta renovació ortogràfica sorgí la no oblidada lluita literària entre el que la "Victor Català", en el seu memorable discurs presidencial dels Jocs Florals de Barcelona de 1917 en deia —no diríem la guerra, sinó el debat—, entre vells i joves. I bé, en aquesta colla dels amics de Francesc Matheu compartien la taula de cada dia amb figures tan destacades

5. Les collaboracions del Dr. J. M. Roca, en els vols. de «La Colla», son les segs.:

1925: «Mn. Garriga», pp. 40-46.

1926: vol. dedicat a Eduard Toda i a Escornalbou: «Manna espiritual», p. 72-83.

1927 (juny): vol. dedicat a Manuel Vilà i a la Vila (Vella) de Tossa: «ça Vila Veya», pp. 48-54. Poesia («tores de ça vila veyà —qui com pergamins rutllats— serveu amb unció devota — sagrats records del pairal...»), etc.).

1927 (novembre), dedicat al Bisbe d'Elina-Perpinyà, Mons. Juli Carsalade i a Sant Martí del Canigó: «Lo plany de la campana».

dintre de la lluita ortogràfica a favor de la *y* grega,⁶ altres que sentien, per contra, lleidatanament parlant, la renovació literària estilística i narrativa com Joan Santamaría.

Es per dir que el nom, el ressò i la presència de Lleida en tots els ordres de la vida col·lectiva del nostre país, han estat sempre amatents en totes les etapes de la nostra Renaixença, perquè fins i tot Josep Maria Roca, per raons professionals i científiques, té algunes de les seves monografies dedicades a verificar, a transcriure i a recrear records, circumstàncies, etc., produïdes dintre l'ària concreta de la vida i de la ciutat de Lleida.

Josep Maria Roca Heras (nat i mort a Barcelona: 1863-1930) fou un home d'una categoria científica i intel·lectual eminent. Ell va ésser mantenedor dels Jocs Florals de Barcelona l'any 1902, que és l'any precisament que va morir Mossèn Cinto, i en fou president l'any 1923. El seu discurs, memorable per tots conceptes, és la vindicació de la fidelitat a la llengua i alhora una recriminació per totes les tares i les deturpacions amb què aquesta llengua socialment envilida per la blasfèmia o per la turpilòquia motivava en ell una d'aquelles reaccions, no diré airades però sí virils, que caracteritzaren tota la seva psicologia i

adhuc la seva figura física. Jo mai no podré oblidar, com tots els de vosaltres que vàreu conèixer-lo, aquella seva noblesa de gest, aquells bigotis esponerosos i aquella presència magistral que revelava, al menys en potència, la categoria d'un veritable home públic.

Josep Maria Roca va ésser, doncs, en aquell moment de 1923 —un any crític—, el president dels Jocs Florals en els quals va guanyar la Flor Natural Josep Maria de Segarra competint amb l'inoblidable i sempre enyorat Mercior Font; i va tenir de secretari no menys que Jordi Rubió, antecessor immediat del Dr. Domingo en la presidència de l'Institut d'Estudis Catalans. Fill del meu mestre, i d'ell, Antoni Rubió i Lluch, i nét de Joaquim Rubió i Ors, "Lo Gaité del Llobregat", patriarca inicial i fecund d'aquella renaixença literària que havia desvetllat amb el seu clam de la "Oda a la Patria" en Bonaventura Carles Aribau.

En aquest contrast de situacions, es produïren, doncs, un president i un secretari literàriament antipòdics, perquè mentre Josep Maria Roca, que havia estat junt amb Matheu i amb altres com Miguel i Planes, fundador de la "Acadèmia de la Llengua Catalana", enfrontada amb l'Institut, sostenint, com diria Roig i Llop, damunt de llurs espatlles, la feixuga creu de la *y* gre-

6. Heus ací el text complert de l'evolució —del «retrat»— de Francesc Matheu, que deixem esmentat sota aquest signe:

FRANCESC MATHEU

Un nas semític surant damunt d'una barba generosa. Rauxes d'adolescent, sota l'endolada presència de la vellesa. Tenacitat de bronze. Per això sap dur, ben sol, gloriósament vençut, la seva feixuga creu de la *Y* grega.

Tomàs Roig i Llop

«Siluetes Epigramàtiques», I Volum. Llibreria Verdaguier-A. Domenech, S. en C. Barcelona, 1933.

ga, Jordi Rubió esdevenia, per raó de la seva aleshores juvenesa, de la seva formació històrico-crítica-literària, i naturalment de la seva belligerància renovadora, una autèntica contradicció explícita en funció de Josep Maria Roca. Només el seny ancestral i vigent de Francesc Matheu, podia reeixir ajuntant en la mateixa cerimònia dues personalitats tan diverses i tan aparentment i realment oposades.

I bé; fou en aquells Jocs Florals de 1923 que Josep Estadella Arnó aconseguí un accésit amb la seva composició "Gelosia" i un altre accésit amb la seva composició "Poemàtica". Ben acompanyat per Tomàs Garcés (primer accésit a la Flor Natural amb les seves "Tres Cançons"); per Manuel Folch i Torres, ja "mestre en gai saber" (primer accésit a l'Englantina); per Mossèn Jaume Collell que, supervivent de les seves glòries passades, guanyà la viola amb les seves "Visions de Catedrals"; per Mossèn Andreu Caimari, de Mallorca ("Temps de Sembrar"); per Josep Massó Ventós ("Uzzigadú, el Rei Leprós"); per la "Balada Bíblica" de Mossèn Camil Geis, que així feia la seva aparició en els Jocs Florals que després l'havien de sancionar meritòriament amb dues violes (una d'elles en 1933, any del centenari de la Renaixença). Un altre mallorquí, i sacerdot, Mossèn Salvador Golmés, amb "La Dida" guanyà la "Copa", a la millor prosa literària, mentre Eduard Girbal i Jaume, amb "Lilium inter spinas" obtenia un premi extraordinari. El parlament de gràcies, en fi, ritual en la institució,

era pronunciat, en aquell moment històric i en aquell any, per un hispanista tan il·lustre com l'Alfred Giannini.

L'explicació de com una postura lexicogràfica, literària i erudita, com la de Josep Maria Roca podia acompanyar-se i fins agermanar-se dintre d'un volum i dintre d'una mateixa sessió, amb la de Jordi Rubió, la dona el mateix Rubió en una frase de la seva Memòria: "Bell exemple de superació de la nostra tendència dissociadora són aquests llargs anys de fidelitat a un programa concebut en ple romanticisme..." Al costat d'aquestes paraules tan explícitament explicatives, Josep Maria Roca Heras, amb tota l'autoritat que li donava la seva enorme bibliografia, la seva força persuasiva i el seu anhel de convicció, escrivia, en el seu discurs:

"Ciceró blasmava als seus compatriotes qui empraven el grec prescindint del llatí. El Dante anamatitzava als toscans qui deixant de banda l'italià parlaven el provençal. I ni el grec a Roma ni el provençal a Itàlia cobejaven l'honor de l'oficialitat. ¿Què dirien ara aquells senyalers de sapiència si es trobessin a Catalunya davant la magna qüestió de la llengua, veient la nostra deixadesa suicida? ¿Quina fóra l'impressió produïda en la consciència llur per semblant abdicació de civilitat? Precisament ells, els gran campions de les modernes llengües, que amb elles i per elles copsaren la immortalitat mentre llurs obres traspassaven les centúries, deixaren perdurable aquesta estela lluminosa mostradora a la humanitat de bel·leses nascudes de

l'amullerament de l'esperit amb la llengua pròpia."

Aquesta frase "el mullerament de l'esperit amb la llengua pròpia", sintetitza tota la tasca, no solament literària, històrica i erudita, de Josep Maria Roca, sinó tota la seva actitud de metge en funció de la corporació d'una professió, i de la vindicació d'aquesta professió mateixa. Ell va ésser, després d'especialitzar-se d'una manera remarcable en Dermatologia i Urologia, president de l'Associació de Metges de Llengua Catalana. En 1917 va presidir precisament el Congrés de Metges de Llengua Catalana cèlebrat a Catalunya;⁷ vicepresident de la Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya; membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres i de la Acadèmia de la Llengua Catalana (com ja hem dit abans), i del Consell directiu dels Jocs Florals; president, en la seva tasca política i en les seves conviccions respectables d'un caràcter doctrinal, podríem dir-ne intransigent, de la Unió Catalanista; president i reelegit una vegada per l'Ateneu Barceloní, etc.

La seva bibliografia, molt remarcable, digna realment d'un acadèmic amb mèrits suficients per esdevenir-ho, són els Estudis Històric-Mèdics, sobre tot referits a l'Edat Mitjana a Catalunya, principalment en els temps del regnat de Joan I i de Martí l'Humà. I l'estudi de l'Edat Mitjana, no solament a través del que en diríem els

seus representants històrics, sinó fins i tot la seva formulació tècnica, són extraordinàriament notables i gairebé afegiríem que no han estat superats per cap altre dels seus successors o escriptors posteriors. En francès té escrita la monografia "La lepre en Catalogna". Seu és també l'elogi del mestre Guillèm Coltaller, metge dels reis d'Aragó Pere III i Joan I (1921); "Una monja metgesa"; "Perquè Molière es mofà dels metges"; el discurs presidencial en el concurs d'història de Catalunya celebrat a Lleida (1915); les "Ordinacions de l'Hospital General de la Santa Creu de Barcelona (1920); "Joan I i les supersticions" (1927), treball interessantíssim des del punt de vista folklòric, alhora que des del punt de vista mèdic; el "Tribut al mestre Ramón i Cajal", del propi any 1923, i "Joan I d'Aragó", el premi Patxot de 1926, editat en 1929, pocs dies abans de la seva mort, esdevinguda en 1930. Però l'obra més meritòria, més remarcable, més coneguda, més internacional, que fa trascendir els valors de la nostra història pairal fins a nivells d'universalitat que en aquest cas poden servir d'exemple, és el seu famós estudi, realment treball magistral, sobre "La Medicina Catalana en temps del Rei Martí" (1919), monografia d'una sòlida qualitat científica, veritable monument d'erudició.

I és que la curiositat investigadora de Josep Maria Roca era considerable.

7. A propòsit d'aquesta conferència, el Dr. Miquel-S. Salarich Torrents, en carta autògrafa del 24-X-70, ens escriví, entre altres coses: «M'interessa molt el tema. Metges lletraferits com el Dr. Josep M.ª Roca, que el porto a la memòria des de la seva presència a la Font del Desmai, l'any 1917, en l'acte de col·locació del pedró commemoratiu, com a president que era del Congrés de Metges de Llengua Catalana, i del qual sempre sentia a parlar an el meu pare. I el Dr. Estadella, la poesia del qual m'ha colpit sempre. D'aquesta poesia que el nostre amic Leandre Amigó, en el pròleg al meu llibre «Poemes de tarda», hi troba no sé quines semblances».

Ja el biògraf més destacat del Dr. Bartomeu Robert, el nostre amic Enric Jardí,⁸ en un del incisos que formula en escatir la vocació d'aquell gran patrici, ens diu que Bartomeu Robert "tenia amics catalanistes entre la classe mèdica; sobretot dos que l'acompanyaren al Congrés Internacional de Medicina de Moscú l'estiu de 1897: Manuel Font i Torné i Josep Maria Roca i Heras, que per haver presidit l'Unió Catalanista era anomenat a Barcelona "en Roca de la Unió" per tal de distingir-lo d'un altre Josep Roca i Roca que era director de "L'Esquella de la Torratxa". Potser el viatge a Rússia amb els dos companys de causa com els qualificava "La Veu de Catalunya", en donar notícia de l'expedició (primer d'agost del 1897), contribuí al fet que Robert evolucionés de la simple aversió al centralisme cap a una posició sentimental més favorable a la terra dels seus avantpassats; la qual cosa vol dir que l'eficàcia de Josep Maria Roca no es limità solament a la ploma, a la paraula, a l'actitud, a la fidelitat, a la perseverància, a la fe, a la continuïtat pairal, sinó que la seva comunicació espiritual i el seu prosselitisme pogueren influir en el que podríem dir-ne nostrament de la figura il·lustre del Dr. Bartomeu Robert, inmolat, convers, per l'afirmació mantinguda de la sobirania autòctona del seu país i per la lliure elecció dels seus elements representatius. Ell, concretament, com alcalde de Barcelona i com a parla-

mentari per la nostra ciutat a les Corts de Madrid.

El Dr. Caralps, que ha d'ésser el veritable protagonista d'aquesta vetllada, espera pacientment que jo clogui aquest parlament i em cal passar, per tant, a la evocació més directa de la segona de les figures evocades: En Josep Estadella Arnó.

Ell assistia, quan podia, a les sessions de la "colla" del Colom i allí, com arreu on es trobava, feia gala d'aquella simpatia irresistible, d'aquella facilitat de paraula tan segura, d'aquell enginy poderós, que amenitzava tota la seva enraonia fos qual-sevulla que fos la temàtica de la seva conversa. Josep Estadella Arnó, metge eminent, dintre de la seva ciutat i fora d'ella, que ha deixat en tantes llars de Catalunya i de fora de Catalunya, concretament a Andorra, innumerable gratituds i molts ciutadans vivents que recorden i veneren la seva memòria com si físicament ell mateix els hagués posat al món alhora que llur pròpia mare, tingué també aquesta consciència pairal d'una vocació literària fidelment seguida. I si en l'ordre de la ginecologia la seva expertesa és digna de tota mena d'encomis, i no m'escau a mi, en aquest cas —profà en tota la vostra matèria científica competent— fer la seva apologia, tanmateix Josep Estadella Arnó sabé fer paral·lela l'altura de la seva dedicació professional amb la de la seva dedicació literària. I si ja en aquest 1923 en què sota la benedicció cívica i literària de

8. V. «El Doctor Robert i el seu temps», per Enric Jardí, premi de biografia Aedos, Biblioteca biogràfica catalana, Barcelona, 1969, cap. III, pp. 72-73.

Josep Maria Roca, guanyà accés als Jocs Florals de Barcelona amb aquells dos accèssits que hem esmentat, Josep Estadella Arnó seguí fidelment dintre la palestra i anà conreant amb una devoció humil, amb una sincera abdicació de tota petulància, amb un total allunyament, amb una absoluta abstenició de tota intriga, aquell camí de glòria però tanmateix llarg i a voltes penós que havia de provocar en el seu dia la seva consagració definitiva com a "mestre en gai saber" dels Jocs Florals de Barcelona.

Josep Estadella Arnó, va nèixer el 10 de maig del 1880, precisament el dia en que era celebrada la Festa Major de Lleida. Va morir a Barcelona el 6 de desembre del 1951. La seva carrera de metge acabà el 1904. I els premis guanyats als Jocs Florals de Barcelona, que foren per ell la meta de la seva ambició, eren, en aquest aspecte, podrien dir-ne, el somni de tot l'any, com de tants altres poetes vells o joves que veien en aquella tribuna literària la consagració definitiva de llur vocació i de llur dedicació. Tal és el cas inoblidable de Mossèn Cinto (com el del nostre tan recentment com perennement anyorat, Josep Carner, que tingué 15 premis en els Jocs Florals de Barcelona), que si en l'any 1902 va deixar aquest món, encara, en l'any següent, com si fos una mena de Phenix reviscut, guanyava una englantina (1903) als Jocs Florals

de Barcelona. Amb "La flor aparaulada" i amb "Mossa de Fraga" l'Estadella guanyà, respectivament, la flor i l'englantina de l'any 1927 en que em va escaure d'ésser secretari del jurat, presidits tots per l'Eduard Toda, membre també d'aquesta "colla" del Colón presidida, al seu torn, per Francesc Matheu.⁹

Un recull meravellós de petites composicions de l'Estadella, els "Petits poemes nocturnals" li obtenien la flor en 1928 i "Collotge blanc" la viola en la mateixa anyada. No cal dir que això consagrà la seva definitiva incorporació a la llista dels mestres en gai saber. Altres composicions — "Gelosia", "Poemàtica" (1923), "El meu carrer" (1926), "La calaixera vella" (1927). En 1929 pronunciava el discurs de gràcies.

Tot aquest conjunt de composicions podríem dir-ne covades dintre d'aquesta il·lusió floralasca, cristalitzà després, naturalment, en llibres importants: "Campànules" (1923), "Clarors" (1927), "Floralesques" (1928), "L'Argall" (1931), "Arquimcsa" (1936), "Corrandes i Madrigals" (1946), d'un autèntic sabor popular, talment que a vegades no sabem ben bé on acaba la primitiva floració espontània del poble i on comença l'arrodoniment que sap donar-hi el poeta erudit. "Flames al Vent" (1949) i "Fites" (1951). I aquest home que en el bon ús de la paraula i en el seu magistral bell dir pogué en-

9. El jurat complert d'aquest any 1927 als J. F. de Barcelona, estava integrat per Eduard Toda, com a Pt.; Ignasi Iglésies, Jaume Barrera, Pvre.; Enric de Fuentes, Joan M.ª Guasch, Pere Vayreda, vocals; Octavi Saltor, Sri. Fou Reina, la Srta. Dolors Rodés Cucurny. (La muller, avui vídua, del Poeta, que compartí, amb els seus fills Salustia i Eduard, els sitials reservats de l'acte de la R. A. de M. de B., a honor del seu espòs, D.ª Julia Larrosa d'Estadella, fou la Reina del següent any 1928, que fou el del mestratge).

cisar públics tant qualificats com el Senat i les Corts de Madrid, o la Mancomunitat de Catalunya o la Diputació o l'Ajuntament de Lleida, aquest home que tenia sempre una abraçada amable i admirativa pels seus amics i pels seus contertulis, una generositat desmesurada pels seus pacients quan no podien correspondre a les seves sollicituds mèdiques, ha deixat una estela memorable en la seva obra que no morirà, no solament a través de la fidelitat dels seus amics, dels seus devots, dels seus convilatans o del seus conciutadans de Lleida, sinó dintre el panorama general de la poesia catalana i de les lletres del nostre país.

Però jo voldria destacar, per a ja cloure aquestes dues evocacions, tanmateix tan estretament entrelligades, l'enorme fidelitat que Josep Estadella Arnó sentí, en primer terme, vers la poesia; és a dir pel conreu de les formes literàries versificades, i la seva lleidatania. Lleida, com a ciutat d'origen —aquesta força aglutinant i centrípeta que té sempre Lleida i que tenen sempre totes les terres situades administrativament dintre d'aquesta demarcació, damunt dels seus nadius, i que es comunica i perdura i es consolida arreu on vagin aquells qui tenen aquest origen i gaudeixen d'aquell llinatge i es fan dignes d'aquesta fidelitat—. Josep Estadella Arnó sentia aquesta doble filiació a través de la qual l'esclat de la seva inspiració, de la seva originalitat i de les genuïnes modalitats del seu lirisme són claríssimes. “Soc lleidetà per merits de naixença —i d'espontani i lliure senti-

ment. —Amo ma terra fervorosament —i on ella fina el meu enyor comença. —A Lleida la van fer d'argila densa, —de flocs de boira i flams de sol roent. —Li besa els peus un riu opalescent— i un eco avar ressona dins sa pensa. —Roma li va oferir la regalía —d'un esperit de brava rebeldía— contra l'injust i contra l'imposat. —I encara avui, cristiana o bé pagana —serva la flor del privilegi ufana— a l'ombra humida d'un castell armat”.

Però aquesta fidelitat és a més, una fidelitat que ell la sent mantinguda fins a l'última onada de la seva vida, fins a la darrera paraula que pugui assaborir el seu paladar i pronunciar la seva llengua, fins al moment en el qual la seva cobejança serà que realment, com deia Carner, un vers subtil, una paraula encertada, il·lumini tota una futuritat de lectors i faci perdurable l'estel de la seva impressió literària damunt de l'oient o el lletraferit. En “L'estrofa preferida”, diu: “sobre la branca corba de ma vida —refila el rossinyol de l'esperit. —Quan ella tombi per la mort ferida —ell resarà l'estrofa preferida —a dalt d'un branquilló de l'infinit”. Sembla que això sigui molt fàcil de dir, però és tot un lema; és la síntesi expressiva de tot un disegni vocacional per ell servit fins a l'hora de la mort. Per això aquesta deguda gratitud als versos que acaben amb aquesta estrofa: “Si, doncs, ma vida s'ha gronxat tot hora —a la crinera d'un gran vers dispers—, per a passar a la llum de l'altre vora —faci'm de sirga l'eco d'aquest vers”. I és que aquesta fidelitat, aquesta consciència

vocacional, aquesta devoció per un Més Enllà, mai no deixaren de presidir el seu pensament, i el seu cor, fossin quines fossin les circumstàncies atzaroses de les seves diverses però mai no intrinsecament heterogènies modalitats o representacions públiques. — Ell sempre serà l'home que va morir deixant escrit aquest autògraf que figura en el seu recordatori exequial, agraint un prec: "Si véns a pregar per mi, —que Déu t'ho pagui, germà, —mes en ma tomba sols hi ha —despulses del córs roí; —la meva ànima fugí —per la mort alliberada —i va emprendre una volada —que no finirà

mai més—; —si vols adreçar-li un res... — clava els ulls a l'estelada".¹⁰

Aquesta estelada cantada per Estadella, sempre tinguda present per Josep Maria Roca com un connubi d'unitat pairal en el qual ciència i art, Déu i Pàtria, país passat i futur, s'agermanen, sigui també l'ofrena d'aquest record que la Reial Acadèmia de Medicina tributa a aquests dos patricis il·lustres que tingueren l'honor de pertànyer a la professió aquí científicament enaltida per dret propi corporatiu i per dret meritori de cadascun dels seus components. He dit.

Discusión. — El doctor M. Broggi alude a lo que fue José M.ª Roca, quien mantuvo relaciones de índole política y cultural con el prof. M. Fargas Roca, de tan grata memoria.

El doctor L. G.^a-Tornel, amigo cordial del doctor Estadella y de su familia, explica detalles de su vida profesional y cívica en Lérida y realza el valor de la obra literaria, entre los médicos, del insigne "mestre en gai saber".

El prof. A. Pedro Pons (Presidente), en una de sus más emotivas y brillantes intervenciones académicas, trata de lo que representaron —si bien apenas les conoció personalmente— los médicos literatos biografiados, de los dos parientes —Miembros de la Corporación— del doctor Octavio Saltor y de la actividad literaria y cultural, tan seguida y tan enjundiosa, del mismo, apreciada en los medios intelectuales de Barcelona y en la propia Academia de Medicina. Y le felicita, por su disertación histórico-médica, anecdótica y de trascendencia.

10. L'ací conferenciant ha dedicat, entre altres seves aportacions crítiques, a la memòria del Dr. Josep Estadella Arnó, la lligó pública del 28 de novembre de 1968, a la càtedra de cultura catalana «Samuel Gili Gaya» de Lleida («Patronato de Estudios Locales» "José M.ª Quadrado" del C. S., de I. S.), dintre del «Instituto de Estudios Ilerdenses» de la Excma. Diputació Provincial de Lleida) en el curs 1968-69 (conferència n.º II), extensiva als també poetes lleidatans: Morera i Galicia, Agelet i Garriga, i Màrius Torres. V. ressenyes de la sessió a «La Mañana» i «Diario de Lérida» del 29—XI—68.